De Levende Natuur 7 (11):226-228 (1903)

ik de vier Stern's, na een gevangenschap van drie dagen de vrijheid terug gegeven.

Wat kan uit dit laatste onderzoek gedacht worden?

Heeft een buurman of buurvrouw zich over de verlaten eieren ontfermd? Weet niet elke vogel zijn eigen nest terug te vinden? Broeden deze vogels, die hunne nesten bij elkander maken, misschien geheel door elkander, zoodat van paren eigenlijk geen sprake is? Deze, en nog vele andere vragen hebben zich aan mij voorgedaan; wie zal het antwoord geven?

In het volgend jaar, voor dit jaar was het te laat geworden, hoop ik te kunnen uitmaken, of we hier met eene toevalligheid te doen hebben, dan wel, of zulks meermalen kan voorkomen.

J. Daalder Dz.

EEN LEVEND HERBARIUM.

Tot de oudste boeken uit mijn bibliotheek(je) van nat. hist. werken en werkjes behoort het Handboek voor den Verzamelaar door Dr. T. C. Winkler. Daarin kan men lezen, hoe men het moet aanleggen, om kevers te verzamelen of vlinders, rupsen, planten, bladeren of mineralen en nog heel wat „naturaliën" meer. Keuze genoeg alzoo! En ik heb dan ook in vroeger jaren wel eens wat gedaan aan het verzamelen van het een en ander, waarbij genoemde handleiding tot betrouwbaren gids strekte. Maar thans ben ik sedert lang geheel van mijn handboek afgeweken, en houd er een paar collecties op na, die in Winkler niet eens bij name genoemd zijn.

Wel is het genoemd boek zeer onvolledig, en uit den aard der zaak wat verouderd, maar dat is toch de reden niet van mijn afwijking.

Onder een verzameling van nat. hist. voorwerpen verstaat men toch gewoonlijk een min of meer uitgebreide sorteering van dingen, die men in doozen, laden, kisten, kasten, enz. *binnenshuis* bewaren kan en in zooverre geeft het meer genoemde boek over de meest verschillende zaken wel de noodige inlichting.

Maar *mijn* verzamelde voorwerpen kan ik niet in enge en donkere ruimten opsluiten; ik moet ze *buitenshuis* bewaren; ze hebben behoefte aan frissche lucht: ze *leven*.

Ik wensch in *D. L. N.* er het een en ander over te zeggen; misschien zou het bij sommige lezers, die er de gelegenheid voor hebben, een aansporing kunnen zijn, ook eens in die richting te werken. Ik verzeker u, dat ze in 't verschaffen van genot niet behoeven onder te doen bij andere soorten van verzamelingen, en ook, dat er veel uit valt te leeren.

Evenwel zal ik mij bepalen tot slechts één mijner verzamelingen. Over de andere heb ik al meermalen geschreven in dit tijdschrift, ik bedoel nl. mijn collectie vinken en gorzen in mijn buiten-volière, dus die laat ik nu voor 't oogenblik eens buiten bespreking.

Alzoo dezen keer niet over mijn vogelcollectie maar over mijn planten, mijn collectie van wilde planten in mijn tuin, over mijn levend, groeiend en bloeiend herbarium.

Dus wilde planten in den tuin, opzettelijk daar gepoot en gekweekt? Dus een stelselmatige vermeerdering van onkruid?

Om u te dieren.

Maar wat een wildernis zal dat worden!

O ja, een heerlijke „wildernis". Zie maar eens naar buiten hier door het raam van mijn huiskamer bijv. Daar hebt ge mijn boschhoekje. Beuk, Linde en Iep geven er de schaduw, daarin krachtig terzijde gestaan door het houtgewas in buurmans tuin. Hazelaar, Lijsterbes en Peperboompje (Daphne Mezereüm) vormen er het onderhout. Zon komt er zoo goed als niet.

Maar zie nu eens dien weelderigen plantengroei op den bodem! Hoe frisch is dat groen!

De bloeitijd is gedaan: boschplanten bloeien meest allen in 't vroege voorjaar, als boomen en heesters nog kaal zijn, zoodat de zonnestralen den bodem nog kunnen bereiken. Toen bloeiden er Sneeuwklokjes en Crocus, Speenkruid en Klein Hoefblad, Viooltjes en Anemoontjes, wilde Primula's en Longenkruid, en later: Maagdepalm en Lieve-vrouwebedstroo, Klaverzuring (O. acetosella) en Grootbloemig Sterremuur, Blauwbes en Lelietjes van dalen, Salomonszegel (de mooie veelbloemige) en Zenegroen.

Thans is het kleurenspel gedaan en de planten doen nu al haar best, zich forsch te ontwikkelen, terrein te winnen. Ge moet dien strijd aanzien tusschen Vinca en Asperula, Zenegroen en Violen. Op vele plaatsen is de grond al gansch verborgen onder een keurig mozaïek van bladeren. En toch, hoe goed weet elke plant het op haar eigen wijze aan te leggen, om heur bladeren in al het gedrang nog zóó te schuiven, zóó te voegen, dat ze nog een zoo groot mogelijk aandeel krijgt in de beschikbare ruimte, dus om nog zooveel van lucht en licht te profiteeren, als in de gegeven omstandigheden doenlijk is. Zenegroen en boschviooltjes vormen dichte zoden, waarboven zich rank verheffen Salomonszegel en Springzaad. De beide laatsten dus verkeeren wel in gunstige conditie, maar toch zetten ze haar bladeren ook nog wel zóó uit, dat er van bovenop gezien elk blad goed zichtbaar is.

Schenkt alszoo mijn boschhoekje in 't voorjaar veel genot door den liefelijken, opeenvolgende bloei der verschillende planten — na dien tijd wordt het oog gestreeld door 't rijke bladerenspel.

En dan is weer een andere rubriek mijner verzameling aan de beurt, om bloemen te geven: de rubriek „Langs dijken en wegen".

De dijken en wegen in ons land bieden een rijken voorraad planten aan, die waard zijn en geschikt, om in den tuin overgeplant te worden. Niet, dat ook andere terreinen op geen schoone Florakinderen kunnen bogen, maar zooals ik daar even zeide, de planten moeten niet alleen *waard* zijn, maar ook *geschikt*, om in een tuinverzameling te worden opgenomen. Die geschiktheid hangt in de eerste plaats af van de gesteldheid van den bodem, waarin de planten groeien. Natuurlijk moet die bodem in samenstelling niet al te veel afwijken met den tuingrond.

Bij Lochem ligt een stukje veengrond, waarop pracht exemplaren groeien van Pinguicula en Drosera, Handekenskruiden en Platanthera bifolia. Meermalen heb ik beproefd, deze edele burgeressen uit de plantenwereld in mijn tuin te doen gewennen, maar het liep steeds op teleurstelling uit. Het eerste jaar, nu ja, dan ging het. Vooral als ik goede veenkluiten om de wortels had kunnen laten zitten. Maar het tweede jaar waren de planten al blijkbaar zeer verarmd, en weldra waren ze niet meer waard, ze nog verder te verzorgen. Want als eerste eisch stel ik aan mijn voorwerpen, dat ze zich volkomen op hun gemak gevoelen en minstens evengoed gedijen als op hun natuurlijke groeiplaats.

Zoo komen ook onder de akkeronkruiden wel soorten voor, die we gaarne steeds in onze nabijheid zouden willen hebben; daar hebt ge bijv. Korenbloem en Klaproos, Bolderik en de Kamillen. En die zouden ook, wat de gesteldheid van den bodem aangaat, zeer goed tieren in den tuin. Maar ik heb op dezen tegen, dat het eenjarige gewassen zijn, „zaadgoed" zooals de bloemisten zouden zeggen. Planten dus, die elk jaar uit zaad opkomen, groeien, bloeien, zaad geven en sterven.

Van dergelijke planten hebben in den strijd om 't bestaan gezegevierd voornamelijk die soorten, welke zeer veel zaden voortbrengen. Want verreweg het grootste deel der zaden

De Levende Natuur 7 (11):226-228 (1903)

van wilde planten gaat teloor, hetzij dat ze door de vogels als voedsel gebruikt worden, of terecht komen op plaatsen, waar ze niet ontkiemen kunnen.

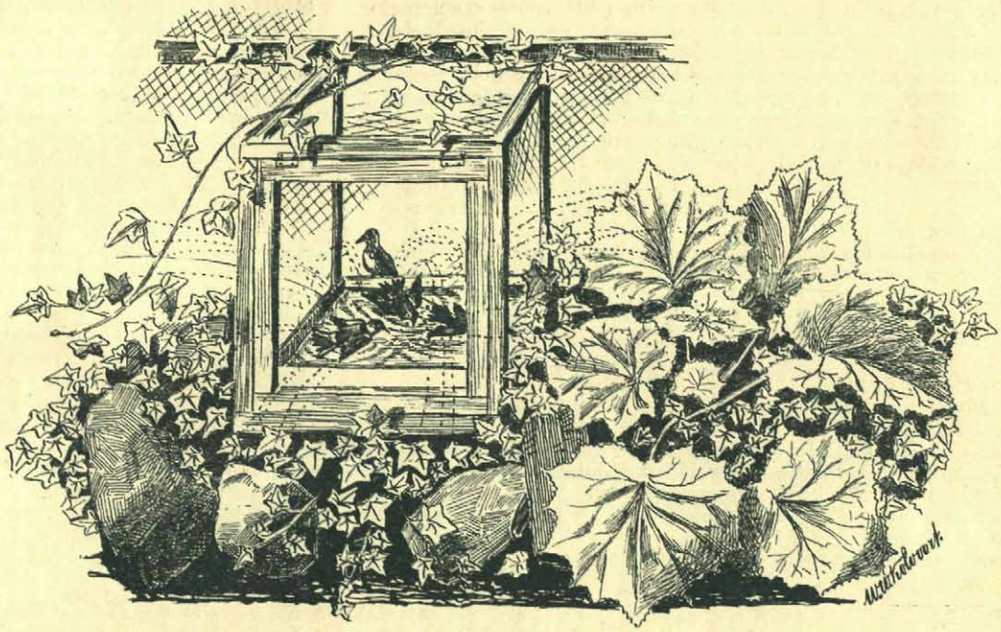
Nu zou juist in een tuin, waar in den regel minder zaadetende vogels zijn dan op het veld, waar in geen geval in den herfst, als de onkruidzaden rijp zijn en gedeeltelijk uitgestrooid, groote vluchten vinken en gorzen neerstrijken, zooals men dat op akkers ziet, en waar bovendien haast elk plekje voor de ontkieming der zaden uiterst geschikt is — in den tuin alzoo zou het talrijk nakroost van een grooter of kleiner aantal soorten eenjarige gewassen erg lastig kunnen worden.

Dan komt er nog bij, dat akkeronkruiden veelal gewend zijn geworden aan eenigen steun van de cultuurgewassen, waartusschen ze groeien. Dergelijken steun kan men ze in den tuin moeilijk geven en het gevolg daarvan is, dat ze door harden regen of wind spoedig neergeslagen worden, wat steeds aan 't voorkomen van een plant zeer veel afbreuk doet.

Geheel en al zich onthouden van zaadplanten is nu ook weer niet noodig. Zoo heb ik jaren geleden van onze redactie eens eenige kiemplantjes gekregen van het Springzaad (Impatiens Noli tangere), en de nakomelingen vullen trouw elken zomer geschikte hoekjes aan. Ik zou de plant niet gaarne missen, al had ik wel liever, dat ze zich wat meer tooide met haar aardige, gele hangbloempjes, dan altijd cleistogame bloemen voort te brengen. Ofschoon ze thans al weer druk aan het rondstrooien is van haar zaden, heb ik dezen zomer aan geen enkel exemplaar ook maar één bloem gezien. Waaraan zou dat kunnen liggen? Uit de forsche ontwikkeling van de meeste planten blijkt, dat ze wel een plaatsje naar haar zin hebben. (Zie *D. L. N.* V en VII).

ZON!

Ook ben ik sedert de laatste jaren steeds voorzien van Oostersche steenaket (Erysimum orientale), waarvan de 9e druk van Heukels Schoolflora zegt: „Aangevoerd. Vrij zeldzaam." Welnu, de zaadkorrel, waaruit de eerste mijner raketplanten ontstaan is, moet dan ook hier ter plaatse ~~in een~~ zijn „aangevoerd" met kippenvoer (zie „Aardige Vondstjes," jrg. V), op dezelfde wijze, waarop het Koekruid (Vaccaria segetalis) z.z.z. uit mijn verzameling is aangevoerd.

Zoo'n enkele eenjarige plant dus, die dan om de een of andere eigenschap wel belangrijk is, laat ik maar heur gang gaan. Op echt natuurlijke wijze voegt ze zich elk jaar tusschen de andere voorwerpen mijner verzameling en waar ze in den weg mocht staan, wordt ze wel verwijderd.

Evenzoo zijn enkele tweejarige gewassen wel gewenscht: ze geven vooral in den winter iets „echts" aan het terrein, als ze met hun bladrozetten sneeuw en vorst trotseeren.

Als tweejarige gewassen tel ik in mijn collectie de Koningskaars (Verbascum Schraderi), de gewone St. Teunisbloem (Oenothera biennis), de Oenothera Lamarckiana en het Vingerhoedskruid (Digitalis purpurea), alle vier planten, die zich mogen laten zien in elken tuin. Ik heb dezen zomer een Koningskaars voor mijn huis staan van 2,21 M. hoogte! Recht als een kaars staat ze daar. Ongevoelig voor plasregens en windstooten. En dan die Oenothera's, vooral de Lamarckiana! De proefplant bij uitnemendheid van Dr. Hugo de Vries.

Ik wilde dus maar zeggen, dat enkele eenjarige en tweejarige planten zeer bruikbare en kostelijke voorwerpen in een tuinverzameling kunnen zijn.

Overigens bepaal ik mij hoofdzakelijk tot vaste of overblijvende planten, dezulke dus, waarvan het onderaardsch stengeldeel overwintert en waaruit elk voorjaar weer nieuwe krachtige loten opschieten.

De vaste planten nu uit onze flora zijn het meest geschikt voor een tuincollectie. Men heeft ze in zijn macht. Ze zijn lang niet zoo mild in het uitstrooien van zaden als de eenjarige gewassen en daarbij komen nog zeer veel zaden niet tot ontkieming. De planten vertrouwen blijkbaar, wat de instandhouding der soort betreft, zeer veel op de voortlevende en aangroeiende onderaardsche stengeldeelen. Voor een overbevolking in den tuin heeft men alzoo van vaste planten niets te vreezen. Van een pakje zaad eener wilde Primulasoort, door mij uitgezaaid, kreeg ik geen enkele plant. Evenmin gelukte het mij ook slechts maar één plant te kweeken uit zaad van Anemone Pulsatilla. Van Heggerankzaad kreeg ik slechts één exemplaar, evenzoo van Heemst.

Voor een overgroote en daardoor lastige vermeerdering heeft men alzoo van vaste plaatsen geen vrees te koesteren. Ja, er zijn er, die zich door haar snelkruipende wortelstokken ook nog al uitbreiden, maar dit neemt toch zoo'n vaart niet; er is althans wel paal en perk aan te stellen. En soms verkrijgt men daardoor juist wel aardige effecten. Een groepje Adelaarsvarens bijv. heeft zich in de laatste jaren in mijn tuin op heel natuurlijke wijze uitgebreid en doet zich thans voor, of die prachtige planten daar werkelijk tehuis behooren. Klein hoefblad (Tussilago Farfara) vindt zijn element in de Klimop langs het lage schuurtje, waarop mijn volière rust, en tiert daar nu weelderig, ver van de plaats, waar ik het vroeger pootte. Prachtig komen daar zijn mooie, frische bladeren uit tegen het donkere eiloofmozaïek. Eén plant staat dicht bij het vogelbadhuis en wordt daar verscheiden keeren daags besproeid door de zich soms bij drie- à viertallen badende vogels. De bladontwikkeling, daarvan het gevolg, is verbazend. In grootte der bladeren wedijvert daar het kleine hoefblad haast met Petasites officinalis, waar althans dit laatste op een niet al te gunstige standplaats staat.

Dat groote hoefblad is ook een heerlijke plant in den tuin. In mijn oog haalt er geen Gunnera scabra bij; niet zoozeer wat betreft de reusachtige ontwikkeling van het blad, als wel de decoratieve waarde. Maar dat kan nu wel een persoonlijke opvatting van mij zijn. De waarde als decoratieplant wordt door mij misschien wel wat overschat, juist omdat het een plant is van vaderlandschen bodem. Ik heb nu eenmaal een bijzondere voorliefde voor *onze* wilde planten en dat kan iemand wel eens parten spelen.

Die twee Hoefbladplanten — wat komen ze in bladvorm veel met elkaar overeen. Een oppervlakkig beschouwer zou daardoor beide planten na den bloei gemakkelijk voor één soort kunnen aanzien, en toch behooren ze zelfs nog tot twee verschillende geslachten. Het verschil in den vorm van het blad ligt voornamelijk aan den voet. Daar zijn bij Petasites de beide bladhelften door een halve ellips gescheiden, terwijl bij Tussilago die helften elkander geheel naderen.

De Levende Natuur 7 (11):226-228 (1903)

De vaste planten, wier voortbestaan afhankelijk is van den ongestoorden groei der onderaardsche deelen, zijn daardoor in de vrije natuur gebonden aan plaatsen, die niet elk jaar geregeld door spade of ploeg worden bewerkt. Ze zijn dus in landbouwstreken — hetzij op zand of klei — voornamelijk teruggedrongen naar dijken en wegen. Dáár kunnen ze zich ongehinderd ontwikkelen, ons boeien door kleur en vorm, en dáár kunnen we een ruime keuze doen voor onze verzameling.

Evenwel, niet de eerste de beste is nu van onze gading: Brandnetels nòch distels, Boerenwormkruid nóch Bijvoet komen in aanmerking. Al hebben zeer zeker deze en dergelijke planten op haar beurt recht op onze bewondering, we moeten er toch steeds rekening mee houden, dat we voor een *tuin*collectie verzamelen en bovendien zal het nergens in ons land veel moeite kosten, om dergelijke, zeer gewone en overal voorkomende planten in de verschillende tijdperken van haar leven te kunnen zien en bestudeeren. De ruimte in den tuin, voor het doel bestemd, moeten we alleen beschikbaar stellen voor de voornamen, de niet-alledaagschen, de door bepaalde eigenschappen meest aantrekkelijken, dus de elite onzer dijk- en wegbewoonsters. En dan is de keuze nog groot genoeg.

Hoe nu gedaan met het verzamelen zelf?

Ja, daaraan zijn bepaald moeielijkheden verbonden maar dat prikkelt juist en doet de verzamelde voorwerpen zeer in waarde stijgen. Als men alles maar zoo voor het halen had, zou het verzamelen ook eigenlijk geen zin hebben. Het zijn juist de planten, die ik van elders heb moeten betrekken, welke voor mij van de meeste waarde zijn. Ik acht het een voorrecht, dergelijke te mogen gadeslaan in groei en bloei, eigen waarnemingen te kunnen toetsen aan die, welke in boeken beschreven zijn. En dan nog: wat schenken de van elders aangevoerde planten meestal aangename herinneringen; herinneringen aan vacantie-uitstapjes; herinneringen aan goede vrienden en kennissen, die ons de planten toezonden; herinneringen aan streken waar we vroeger woonden! Zelfs alleen het te weten, dat in mijn tuin bijv. Groot hoefblad groeit uit Gouda's omstreken, Longenkruid uit Friesland, Pijpbloem of Sarratijnskruid (Aristolochia Clematitis) en Primula elatior en officinalis van de zoo typische Bronsbergen bij Zutphen, vind ik al prettig.

Maar hoe kom ik toch aan mijn Knikkende Silene (S. nutans)? Gedurende den ganschen winter al hield ik de plant in 't oog. In 't vroege voorjaar pootte ik haar op een geschikt plaatsje en wachtte geduldig af, wat er van zou komen. Ik had al lang gezien, dat het voor mij een geheel onbekende was, althans aan de bladontwikkeling kende ik haar niet.

En zie het was Silene nutans, nog nooit door mij op mijn vele tochten in deze streken gevonden. ~~Ze moet dus gevonden~~. Ze moet dus bepaald weer als zaadkorrel tusschen andere zaden in mijn tuin terechtgekomen zijn.

Of ik blij was met mijn Silene! Zooveel toch had ik reeds van deze om biologische verschijnselen zoo uiterst belangwekkende plant gelezen, en nu mocht ik mij week aan week elken avond verheugen in het weder opengaan van het groote aantal mooie, witte bloemen, die overdag haar diepgespleten kroonbladeren als verschrompeld omgekruld gehouden hadden.

Overigens is ook in eigen omgeving wel zeer bruikbaar materiaal aanwezig. Nog dezer dagen heb ik een prachtexemplaar overgebracht van Lythrum Salicaria. Deze behoort nu wel niet zoo zeer tehuis onder planten langs dijken en wegen, maar ik weet bij ervaring, dat ze in den tuin uitstekend gedijt.

Dat overbrengen in den zomer heeft natuurlijk wel zijn bezwaren, maar bij wat zorg en als het weer wat meeloopt (deze zomer is al uiterst gunstig), dan gaat het toch. Mijn Partijke althans „doet het."

Gemakkelijker evenwel gaat het in voor- of najaar. In 't najaar misschien wel het gemakkelijkst, daar de planten aan de oude uitgebloeide of nog bloeiende bloemstengels dan nog gemakkelijk te herkennen zijn. Ik snij dan de planten tot een handbreedte boven den grond af, want de bladeren hebben dan al wel zóóveel reservevoedsel voor de overblijvende deelen gevormd, dat de planten het volgend voorjaar weer krachtig kunnen uitloopen.

Op die wijze zijn uit eigen omgeving verzameld (of kunnen nog verzameld worden): Epilobium augustifolium en hirsutum, Verbascum nigrum, Chrysanthemum leucanthemum, Succisa pratensis, Lychnis diurna, Scrophularia nodosa, Stachys sylvatica, Solidago virga aurea, e.a. En verder heb ik voorloopig op mijn verlanglijstje nog staan: Verbena officinalis, Salvia sylvestris en pratense, Anchusa officinalis, Diplotaxis tenuïfolia (langs spoorwegen!), Saponaria officinalis, Knautia arvensis, Anthyllis vulneraria en voor mijn boschhoekje: Tulipa sylvestris, Endymion nutans, Ornithogalum nutans, Allium ursinum, Leucojum aestivum en Arum maculatum.

Dus nog arbeid genoeg!

Al heb ik mij nog bepaald tot het noemen van planten, die in sommige streken in voldoend aantal voorkomen, zoodat men zijn geweten niet zou bezwaren door een exemplaar weg te nemen, toch zal het bezit van vele dezer planten wel tot de vrome wenschen blijven behooren. Het is echter voor een mensch wel goed, dat het verlangen naar enkele zaken blijft bestaan; dan blijft de prikkel levendig en het streven naar een doel brengt hem soms in het ongezochte bezit van iets, wat ook niet te versmaden is.

Lochèm, Aug. '02. W. W. Kolvoort.

Tot dusverre bekende groeiplaatsen der tot de bijgenoemde familiën behoorende planten.

Familie **Gramineeën.**

1. Panicum.

P. Crus Galli L. In bouwlanden, op vochtige plaatsen, aan wegen, in zandstreken. St. Pietersberg, Gulpen, Sittard, Blerik, Weert, Stamproy, Mook. Vught, Boxtel, den Bosch, Valkenswaard, Breda, Oudenbosch, Sleeuwijk, Woensdrecht. Geheel Gelderland. Delden, Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Markelo, Diepenheim, Enter, Heino, Dalfsen, Gramsbergen, IJselmuiden, Grafhorst, Steenwijkerwold, Giethoorn. Driebergen, Leusden. Meppel, Dalen, Erm, Emmen, Odoorn, Valthe. Scharmer. Oudega, Garijp, Veenwouden, Oranjewoud, Wolvega, Terissert. Haarlem, Overveen, Amsterdam, Naarden. Noordwijk, Lisse, Leiden, Scheveningen, Voorburg, Delft, Rotterdam. Zuid Beveland, Middelburg, Sas van Gent.

P. sanguinale L. In bouwlanden en moestuinen. Budel. Berlikum, Vught, Valkenswaard, Breda. Zutphen, Eibergen, Ede, Apeldoorn. Markelo. Utrecht, Zeist, de Bilt. Lisse, Dordrecht. Walcheren, Zeeuwsch Vlaanderen.

P. lineare Krock. Op zandige bouwlanden. Blerik, Velden, Arcen. den Bosch, Eindhoven, Valkenswaard, Breda, Oudenbosch, Werkendam, aan de Zoom. Nijmegen (Beek), Ede, Wageningen, Grebbe, Oosterbeek, Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Ruurlo, Apeldoorn, Harderwijk, Putten, Nijkerk. Kampen. de Bilt, Zeist, Maartensdijk, Driebergen, Rhenen, Woudenberg, Amersfoort. Velzen, Zandvoort, Bennebroek, Blaricum, Laren, 's Graveland, Bussum, Hilversum, Naarden, Muiderberg. Noordwijkerhout, Wassenaar, Scheveningen, Westland. Zuiddorpe.

P. capillare L. Aangevoerd. Deventer (Pothoofd), Zeist. Overveen. Endegeest, Oegstgeest, Dordrecht, Rotterdam. Middelburg.

2. Setaria.

S. glauca P. B. Op zandig bouwland, ook aangevoerd. Maastricht, Gulpen, Epen. Vught, Strijp, Werkendam. Nijmegen (Berg en Dal), Grebbe, Hummelo, Keppel, Zutphen. Groenlo, Winterswijk, Harderwijk. Deventer, Borne. Utrecht, de Bilt, Darthuizen, Werkhoven. Amsterdam, Naarden. den Haag, Scheveningen, Middelburg.

S. verticillata P. B. Op ruigten, in moestuinen. Maastricht.